

XII

KORUNK

BODÓ BARNA
PÁLYÁZÁSI MENEDZSMENT
TAMÁS PÁL
KÉNYSZERNOMÁDOK
GÁBOR KÁLMÁN
A PERIFÉRIÁRÓL A CENTRUMBA
VERES VALÉR
FIATALOK ÉS JÖVŐTERVEZÉS
PÉNTEK IMRE
PÁLYÁZATI KÉNYSZERPÁLYÁK

PÁLYÁZÓ IFJÚSÁG
MEGÉLHETÉSI PÁLYÁZÁSOK
PÁLYÁZÓ IFJÚSÁG
MEGÉLHETÉSI PÁLYÁZÁSOK
PÁLYÁZÓ IFJÚSÁG
MEGÉLHETÉSI PÁLYÁZÁSOK
PÁLYÁZÓ IFJÚSÁG
MEGÉLHETÉSI PÁLYÁZÁSOK
PÁLYÁZÓ IFJÚSÁG
MEGÉLHETÉSI PÁLYÁZÁSOK

11

KÉTEZERÖT HARMADIK FOLYAM / NOVEMBER

KORUNK

FÓRUM • KULTÚRA • TUDOMÁNY

HARMADIK FOLYAM XVI/11. 2005. NOVEMBER

SZALMA RÉKA • Árvizem, Vastópánka II., Aroma-dal (<i>versek</i>)	3
BODÓ BARNA • Pályázási menedzsment	5
TAMÁS PÁL • Kényszernomádok	11
GÁBOR KÁLMÁN • A perifériáról a centrumba	20
VERES VALÉR • Kisebbségi magyar fiatalok jövőtervezése	32
PÉNTÉK IMRE • Pályázati kényszerpályák	50
CSATA ZSOMBOR–DÁNIEL BOTOND • Átmenet a képzésből a munka világába az erdélyi magyar fiatalok körében	55
BODA EDIT • Kikötőben, Meghatározatlanul, Kortárs lelet (<i>versek</i>)	67
JAKAB ALBERT ZSOLT • Firkáló és politizáló ifjúság Kolozsváron	69
TOLL	
KÁNTOR LAJOS • Cs. Szabó városa	81
HISTÓRIA	
KOVÁCS KISS GYÖNGY • Végredeletek Kolozsvár város levéltárában	82
MŰ ÉS VILÁGA	
SZÁNTAI JÁNOS • Két metrófilm avagy Besson kontra Antal (<i>Filmszem</i>)	89
VILÁGABLAZ	
BORBÁTH ZSUZSANNA • A lehetőségek Európája	92
KATEDRA	
CSUTAK JUDIT–BARA KATALIN • Egy tankönyvi műfajváltozat	100
KÖZELKÉP	
ERCSEI KÁLMÁN–VERES VALÉR • Felsősziget Fesztivál – Marosvásárhely, 2005	103
GYÁRFÁS ZSUZSANNA • Communitas-pályázások	110

Jakab Albert Zsolt

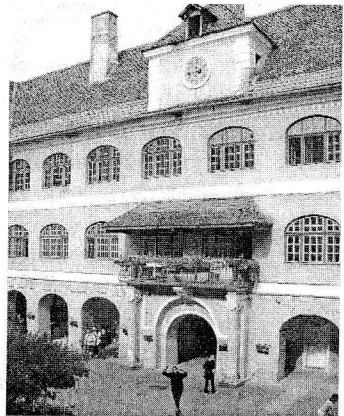
Firkáló és politizáló ifjúság Kolozsváron

A *felirat* és a *firkálás* közötti különbségtétel fontosságára Balázs Géza hívta fel a figyelmet, „az elsők a hivatalos jellegű, elfogadott, a másikon a spontán jellegű és üldözött írásműveket értve”.¹ Felosztásában az előállító, létrehozó szempontját is figyelembe véve láthatóan elkülönül a két szövegtípus. A firkáláshoz a felirattal – tágabban értelmezve: az írással – szembeállítva egy pejoratív jelentés társul. A firkálás olyan szövegforma és beszédmód, amely az írás képi megjelenítésével, formai szervezésével és komoly szándékú, tartalmú üzenetével szemben nonkonform tartalmát és írásképét tekintve az esztétikumon kívül eső entitás. Vizsgálódásaim középpontjában ez a szubkulturális jellegű *szövegtípus*² áll. Az egyszerűség kedvéért a *falfirka*, *graffiti* és *szöveg* fogalmakat szinonimákként használom a továbbiakban.

A firkálások az esetek többségében nem véletlenül kerülnek a firkafelületekre. A mindennapi fizikai terek nem homogének, más-más használati értékkel, szimbolikus jelentéssel bírnak. Jürgen Habermas, aki a társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozásait vizsgálja, modelljében a közszféra *nyilvános szférává* és *magánszférává* szétválásáról beszél.³ A szférák ezen szétválása, oppozíciója a fizikai és virtuális (mentális) terek esetében is kirajzolódik, nyomon követhető. Mindez a használati gyakorlatban, a *beélés* gesztusában válik láthatóvá és megragadhatóvá. A különböző terek tulajdonképpen a hozzájuk való viszonyulásból, a velük való azonosulásból jönnek létre.

A firkálás a nyilvános (és kvázinyilvános) tereket foglalja le a maga céljaira. Kolozsvár esetében is így kerülnek

**Az ifjúsági graffitik ki-
termelődésének nem-
csak a médiában való
képviselőlet elégtelensége
az oka, hanem az a tény
is, hogy az ifjúság több-
szörösen hátrányos
helyzetbe kényszerül a
felnőttek társadalmá-
ban.**

szövegek a közterekre, a forgalmasabb utak és fontosabb bekötő mellékutcák épületfalaira, az iskolákra és közelükbe, a sportstadionokra és környékükre, azaz azokra a helyekre, amelyek részeit képezik annak, amit a Kolozsváron élő lakosság *itt és most* (társadalmi) életterének nevezhetünk. Nemcsak fizikai környezet ez, hanem szociomentális entitás is. Ezt az életteret a társadalomtudomány fenomenológiai szóhasználatával élve az *életvilág* terminussal jelölhetjük.⁴

A graffiti nemcsak betölti, hanem birtokolja is a tereket. A firkálás a beírt területet a tartalom számára, átadására, „forgalmazására” sajátítja ki, a firkafelület a közvetített üzenet hordozójává válik. Felfedezhető ebben a cselekvésben a megnevezés–megragadás szómágiája: a fal egy darabját, az épületet a firkálás gesztusa egy névvel, szöveggel birtokba veszi;⁵ emellett – bizonyos graffitik esetében – dicsőségszámba is megy a nyilvános felület eltulajdonítása.⁶ A firkálás helyét illetően a kiválasztás történhet nyitabb térfoglalási/térbirtoklási szándékkal – gondolok itt a már szimbolikus térként funkcionáló emlékművek, szobrok, iskolák felületeinek felhasználására –, de szolgálhat a hely csupán ürügyként, apropóként a szövegek számára (az esetek többségében).

A firkálásról, feliratokról szóló szakirodalom egyöntetűen állítja, hogy a firkálás egyben – és főleg – *kommunikáció*. Dell Hymes elmélete a *beszélést* a szubkultúrák lényeges meghatározó sajátosságaként értelmezi, és a közösségi beszédhasználat vizsgálatára több használható szakterminust javasol.⁷ Modellje teljességének következetes és mechanikus bevonása helyett csupán azokat a szempontjait alkalmazom, amelyek az elemzés során a beszédmód magatartására, ezen kultúra mikéntjére választ adhatnak. Ezért szükséges, hogy a kommunikációt a kultúrát feltételezhetően életető egyének/csoportok és a beszédhelyzet felől közelítsük meg.

A szövegek gyűjtését 2001 decemberétől 2003 márciusáig végeztem. A gyűjtött anyag meglete azonban már 1989-től datálható, az azóta eltelt 12 év fontosabb eseményeit örökíti meg. Az alábbiakban két nagyobb tartalmi, tematikai csoportról, a politikai-közéleti falfirkákról és az ifjúsági graffitikről esik majd szó.

Politikai-közéleti falfirkák

Az ebbe a tematikai csoportba tartozó firkákat nagyobb valószínűséggel az ifjúságnak a közügyek iránt jobban érdeklődő rétege írja, az a korosztály támogatja, amelyet jövője és az ország sorsa hatványozottabban foglalkoztat. De létrehozhatta bárki, aki késztetve érezte magát a kommunikációnak ezt a módját választani.

Románia az utóbbi 10–12 évben fontos politikai változásokon ment át, amely természetesen intenzíven foglalkoztatta a kolozsvári közéletet (is). Az 1989-től napjainkig tartó főbb politikai eseményeket leképezik, végigkísérik a graffitik, a politikai folyamat kiemelkedő momentumait kommentálják, az eseményekhez minősítve viszonyulnak ezek a szövegek. (1989 előtt a politikai magánvéleménnyel a nyilvánosságban élni nem lehetett, mivel a fennálló hatalmi rendszer ellenőrzése alatt tartotta a nyilvános szférát.) A politikai szövegeket az a társadalmi-politikai kontextus teszi értelmezhetővé, amelyben az így leképzett események lezajlottak. Ezért az elemzés során a szövegekhez tartozó, azoknak létrejöttét meghatározó háttérinformációkat is közöljük. Ezek főleg a történeti firkálásokra vonatkoznak. Amíg részesei vagyunk ugyanannak a hagyománynak és mindannyiunk számára ugyanolyan módon adott az

intézményes rend, addig az *interszubsztitívitas* elve alapján a hozzáférhető tudáskészlet részesei vagyunk, valamennyire egyformán dekódoljuk, értjük a szövegeket. A szövegek bemutatásánál egyfajta kronológiát is érvényesítettünk.

A politikai-közéleti falfirkák bel- és külpolitikai eseményekkel egyaránt foglalkoznak. Belpolitikai jellegűek az 1989-es forradalmi eseményeket, a többszöri elnökválasztást, helyi szinten pedig a polgármester-választásokat, az etnikumok közötti viszonyt kommentáló szövegek. Külpolitikai jellegűek azok a – főleg a médián keresztül beszűrődő – események, amelyek nem bírtak különösebb fontossággal a romániai társadalmi-politikai életre vonatkozóan, nem érintették, nem befolyásolták döntően, mindazonáltal mégis foglalkoztatták Kolozsvár lakosságát.

Az 1989 decemberében lezajló forradalmi rendszerváltás cezúrát képez Románia történelmében. A gyűjtött politikai-közéleti jellegű szövegek és a mai értelemben vett graffiti-kultúra megszületése is ettől az időponttól datálhatók. A politikai hatalomátvétel nem volt zökkenőmentes. A fennálló önkényuralmi rendszer a forradalmat fegyveres erővel próbálta visszafojtani: a nagyobb városokban a tüntető tömegekbe lőttek. Ez az agresszív fellépés országszerte a civil lakosság soraiból életeket követelt. Kolozsvár különböző pontjain elhelyezett emléktáblák emlékeztetnek arra, hogy a rendszerváltás ebben a városban is áldozatokat követelt.

A magyar és román nemzetiségű mártíroknak kijáró emlékállítások, megemlékezések, koszorúzások mellett másfelől azonban elmaradt a bűnösök felelősségre vonása és bíróság elé állítása. Ebbe szól bele, ezt leplezi le és erősíti fel a falra került figyelmeztető: A GYLKOSOK KÖZÖTTÜNK JÁRUNK. Ez a graffiti azt hozza nyilvánosságra, ami az aktuális politikai diskurzusokban nem kapott kellő nyomtatékot. A forradalom áldozataiért felelősek mindmáig nem feleltek tetteikért, nem történt meg az illetékesek elítélése.

Egy későbbi firkáló, aki nem ismerte a firkálás egykori politikai aktualitását, vagy nem számolt a szöveg illetően kontextusával, a szöveget szürreális tartalomként olvasta. Ezt a horrorisztikus olvasatát erősítette fel a melléje írt graffitivel: A VÁMPÍROK KÖZTÜNK JÁRUNK. Mindehhez jó alapot szolgáltatott akár az a folklorisztikai tény is, hogy a vérszívó lények hiedelme Európa-szerte itt lokalizálódik. A vámpír hiedelemalakja benne él a román népi hagyományokban. Ezt egyébként az országimázs megalkotására és népszerűsítésére is fel próbálták használni a tervezett Drakula Land felépítésével.

Az 1989-es változások után az államformát illetően több lehetőség állt az ország előtt. A második világháború után még uralkodó, a német Hohenzollern-Sigmaringen uralkodóházból származó törvényes román királyt, Mihályt 1947-ben megfosztották trónjától, és száműzték. Azóta eltelt több mint négy évtized, de a romániai társadalomban máig élnek és akadnak hívei a monarchikus elképzeléseknek. Ők a trónfosztott királyt szerették volna ismét az ország vezetőjének. A monarchia gondolatát éltető és a monarchiát visszakérő királpárti szövegek megjelenése is a forradalom utáni időszakhoz köthető: TRĂIASCĂ REGELE MIHAI!; TRĂIASCĂ REGELE!; TRĂIASCĂ REGELE ÎN PACE ȘI ONOARE!; REGELE ȘI PATRIA.⁸

1990. május 20-án volt az első demokratikus parlamenti választás. Az azelőtt magát össznemzeti hatalomátvevő mozgalomként meghatározó FSN (Frontul Salvării Naționale – Nemzeti Megmentési Front) politikai párttá alakult. Indult a választás-

kon, és elsöprő győzelmet aratott. Vezetője, Ion Iliescu az ország ideiglenes elnöke lett, és a kormánypárttá vált rendszerváltó mozgalom 70 százalékot birtokolt a képviselői helyekből, a Szenátusban pedig 91 helyet a 119-ből.⁹ Az ekkor falra kerülő politikai szövegek a kormánypárt egyeduralgó pozícióját kezdik ki: POLITICA FĂRĂ OPOZIȚIE = DICTATURĂ; VREM / COALIȚIE / NU FESENISM.¹⁰ A firkaálók a kommunista rezsim újraalakulásától is tartottak: NU VREM ALT 1946 CU MINCIUNI / ȘI TÎLHĂRIE.¹¹

1992-ben Ion Iliescu és FDSN (Frontul Democrat al Salvării Naționale – Demokratikus Nemzeti Megmentési Front) néven tovább élő pártja ismét megnyerte a választásokat. Az 1996-os kormányváltás idején jelentek meg a JOS ILIESCU; JOS COMUNISMUL; ILIESCU COMUNIST¹² falfirkek. Néhány esetben a Ion Iliescut lehurrogó szöveg mellé a kommunizmus egyik bevett szimbóluma, a keresztbe tett sarló és kalapács került. A közvélemény szerint is ez az elnök és pártja a kommunista hagyományokat követte. Azaz az ország demokratizálódása még nem kezdődött el igazán. Ugyanerről tanúskodik egy hosszabb ironikus-humoros szöveg is: S.Q.-uristi oprîți / războiul civil rece că / ne predăm / noi.¹³ A kolozsvári firkaálók szemében nemcsak az a politikai párt, hanem más (nacionalista) kulturális szervezet is poszt-kommunista jellegűnek számított. Így egyenrangúnak, baloldalinak tekintették a kormánypártot az 1989 előtti Román Kommunista Párttal (Partidul Comunist Român) és a Vatra Românească nacionalista kulturális szervezettel: VATRA = FSN = PCR.

Az 1996-os választások első fordulójá (november 3.) után a hatalmon lévő kormánypárt és elnök nem kapta meg a győzelméhez szükséges elegendő szavazatot. Az ekkor keletkező szövegek az 1989 óta töretlenül tartó kormányzást minősítik: 7 ANI DE MINCIUNE / CORUPȚIE / ȘI HOȚIE¹⁴; és a lejárt mandátumú elnököt meneszti: VÎND URGENT ILIESCU.¹⁵ Más graffitik a rivális párt, a CDR (Convenția Democratică Română – Román Demokratikus Konvenció) választására buzdítanak, *ábratexten*¹⁷ megjelenítve annak szimbólumát, a kulcsot is: DEȘTEPTAREA ⇄; VOTAȚI ⇄.¹⁶ A CDR szimbólumát, választási szlogenjét (Szavazz a kulcsra!) egy magánház kapujára került firka ki is parodizálja. A komikum forrása a szimbolikus kulcs valódival való helyettesítése, ennek a választására való felszólítás: VOTAȚI / CHEIA DE / LA POARTĂ.¹⁸

A második forduló (december 3.) után a CDR pártja és elnöke, Emil Constantinescu került ki győztesen. Az ekkor firkafelettre kerülő szövegek a régi kormányt marasztalják el, szidalmazzák, és az újat éltetik. Több ábra és ábratext a leköszönő hatalmat „búcsúztatja”: FSN AI PIERDUT,¹⁹ NU / PDSR,²⁰ ahol az elmarasztalt párt neve mellé keresztbe tett és/vagy a tiltójelbe helyezett stilizált sarló és kalapács került. Egy ábratexten Ion Iliescu rács mögötti arca látható, a karikatúra jelentését a mellette található 3 MANDATE²¹ firka magyarázza: az elnöknek ez már a harmadszori jelölése volt. Más szövegek az új elnököt és kormányt éltetik, biztatják szójáték és rigmus formájában: VICTORIEmil²²; CDR, CDR / ILIESCU / nu mai e!²³ Az igazi forradalmi rendszerváltást ettől az új kormánytól és elnöktől remélték: *Revoluția acuma*; Adevărul / acum!²⁴

1997 márciusában a graffitik már az új kormánnyal jelentkező gazdaságpolitikai intézkedéseket, az inflációt kommentálják, minősítik: ȚAPUL ȘI CU / CHIORUL OMOARĂ / POPORUL; CDR = SĂRĂCIE; CDR = RAHAT,²⁵ valamint az elnököt

hurrogják le: JOS EMIL ȚAPU!; JOS ȚAPU!; JOS CAPRA!²⁶ A Țapul (bakkecske) és Capra (kecske) Constantinescu elnök sajátos szakálla miatt kiérdemelt gúnynevei, a Chiorul (vaksi, kancsal) pedig a miniszterelnök, Victor Ciorbea szemhibájának és vastag szemüvegének szól.

A közeledő napfogyatkozás (1999) és elnökválasztás (2000) képezte azon szöveg létrejöttének ürügyét, amely a fény hiányához, a sötétséghez hasonlította Emil Constantinescu kormányzásának időszakát. A szöveg elutasítja, lehurrogja az elnököt: JOS / ECLIPSA / JOS ȚAPUL.²⁷

A 2000-ben (november 26.) lezajló elnökválasztások is nyomot hagytak Kolozsvár falain. A legtöbb pártot lehurrogták az első forduló előtt kitermelődő falfirkák: JOS CDR!; JOS PNL!; JOS PNȚCD!; Jos PNȚ-istii!²⁸ Az elnöki pozíció esélyesei közül többet is támogattak: ISĂRESCU, ILIESCU, VADIM. Az első forduló előtt keletkező szövegek nagy része a technokrata Mugur Isărescut élteti: ISĂRESCU PREȘEDINTE!,²⁹ valamint a Moszkvában tanult posztkommunista Ion Iliescut és a szélsőséges nagyrománias jelöltet, Corneliu Vadim Tudort marasztalja el: CINE NU GÂNDEȘTE / VOTEAZĂ / ILICI SAU VADIM.³⁰ Az Ilici (Iljics) név Ion Iliescu gúnyneve, a jelölt oroszbarátságát, baloldaliságát pellengérezzi ki. Iliescut a demokratikus államrendszerben elfogadhatatlan harmadszori jelölésért, „fejezetért” is támadják a szövegek: NOI CU ILIESCU „CAP.” III / CONCLUZIE: NU-L VOTAȚI.³¹ Vadim-ot pedig a pályafutása és kampánya során is tanúsított agresszív politikáért és intoleranciáért: VADIM / SPAIMA CURVELOR.³² Ez a jelölt ugyanis a romániai társadalom radikálisabb megváltoztatását is felvette programjába.

Az 1996-os választásokon elbukott PDSR-nek most győzelmet hoztak a választások. Az államelnök-választás második fordulójába (december 10.) ezen párt jelöltje, Ion Iliescu és a szélsőséges PRM jelöltje, Corneliu Vadim Tudor jutott. A csalódott ellenzékéből került ki az a firkáló, aki a következőket írta a falra: PE ORICARE ÎL VOTAȚI / TOT RĂMĂNEȚI ÎNȘELAȚI.³³ De mindkét jelöltnek akadtak támogatói is a falfirkálók között. A PDSR jelöltjét biztatták a Moș Guerillă / PREȘEDINTE!; VOTAȚI Moș Guerillă!³⁴ szövegek. A *Moș Guerillă* (Gerilla Apó) Iliescu beceneve, alakilag hasonló a román *Moș Gerilă* (Télapó) szóval, amelyre rájátszik. A nagyrománias jelöltnek horogkereszttel „kedveskedtek” az őt népszerűsítő firkálók, a neve (VADIM) alá rajzolva. A szélsőséges nézetek nem álltak távol azoktól a firkálóktól sem, akik a Potaisa mellékutcát az egykori hírhedt román Vasgárda vezetőjéről „nevezték el”. Egy itt található ingatlan falára felírták a STRADA C. Z. CODREANU³⁵ „utcanevet” és a fasiszta szervezet valamikori jelmondatát: SUS GARDA / TOTUL / PENTRU ȚARĂ.³⁶

Az 1989 utáni többszöri polgármester-választás is élénken foglalkoztatta a kolozsvári közvéleményt. 1992-ben választották meg először Gheorghe Funart Kolozsvár polgármesterének. Az 1996-os választásokat megelőzően a város több pontján megtalálható Jos Funar; MUIE FUNAR; SUGE / FUNAR; ADIO GHIȚĂ; ADIO GHIȚĂ = PENSIONAREA³⁷ firkálásokkal „búcsúztatta” az ellenzék a polgármestert. A harmadszori megválasztása (2000) után jött létre a FUNAR 4 EVER, díszes kivitelezésű falfirka. Pár hónappal később az ellenzék kiegészítette a graffitit, az így keletkező szöveg a FUCK FUNAR 4 EVER, ami teljesen más jelentést hordoz az örökkévalóságot illetően.

Romániában a választások többnyire etnikai alapon zajlanak a magyarság részéről. Kolozsváron is a helyhatósági választásokra ez volt jellemző. A polgármesternek a románok között is népes ellentábora volt. De talán megkockáztatható az a kijelentés, hogy a polgármesterellenes szövegeket a román ellenzékiek mellett zömmel magyarok firkálták.

A polgármesterrel kapcsolatban a legutóbbi szöveg 2002 márciusában került a kolozsvári románság egyik szimbólumának számító, román hősök emlékére – éppen a polgármester által – állított (fellegvári) emlékmű oldalára: *Te iubesc Funar*.³⁸ Alatta egy név is van: Attila. A szöveg cinikussága nemcsak a firkafelület kiválasztásából adódik, hanem abból az tényből is, hogy a firkáló – mint aláírásából kitéjük – magyar nemzetiségű. Az Attila csak magyar személynév lehet, a legmagyarabb név, ha úgy tetszik. A polgármester magyarellenos intézkedéseit az érintett lakosság folyamatosan receptálhatja. A szóban forgó szöveg következőképpen mindenki számára ironikus töltetű.

Található néhány olyan politikai – közéleti jellegű graffiti is, amely az ország, a fennálló rendszer sorsával, állapotával kapcsolatban megfogalmazódó általános (negatív) megjegyzést, véleményt tartalmaz. Van köztük pesszimista hangvételű firka (*ROMANIA IS DEAD*), a rendszert vehemensen bíráló szöveg is (*FUCK / THE ROUMANIAN / SYSTEM!*). Egy tömbházlakás bejárata mellett szöveg az ország helyzetét ironikusan érzékelteti: *ROMÂNIA / => / PRIMA LA/ DREAPTA*.³⁹

Amint az előbbieken látható, az etnicitás jelen van a kolozsvári közéletben, a konfliktusokat éltető diskurzusok egyik meghatározó sajátossága. A firkálások esetében is számolnunk kell ezzel. A belpolitikai graffitik fennmaradó hányada éppen az etnicitásról, az etnikumok közötti viszonyról, ellentétről szól, a többség–kisebbség problémájából adódik.

Erdély autonómiáját kéri a *SZABAD ERDÉLYT!*, egyébként több városban megtalálható magyar nyelvű falfirka. A regionalizmust, lokálpatriotizmust fejezik ki az *ERDÉLYORSZÁG TÜNDÉRSZÁG; ERDÉLY* graffitik is.

A politikai graffiti egészéről elmondható, hogy a hatalommal, hivatalos diskurzussal szemben szerveződő, ellenzéki beszédmód. Ahogy azt már megfigyelhettük. Azonban az is előfordul, hogy a firkafelületre kerülő szöveg megerősítése (esetleg triviálisabb továbbgondolása) a hivatalos vagy kvázihivatalos diskurzusoknak. Ilyen például az a szöveg, amely a december elsejei (2001), román nemzeti ünnep alkalmával került az Avram Iancu tér melletti egyik reklámtáblára: *MUIE / LA / UNGURI DE 1 DECEMBRIE*.⁴⁰ Tartalma, nacionalista töltete rokon az ünnepségen elhangzott beszédekével.

Szintén megerősítésjellegűek a 2002. március 15-én magyar részről megtartott, az 1848-as forradalomhoz és szabadságharchoz fűződő magyar nemzeti ünnep, valamint az ugyanakkor román részről a polgármester jubileumának kapcsán rendezett ünnepségek után megszülető szövegek. Ilyen falfirkák a Báthory István magyar középiskola falára került *MUIE / UDMR*⁴¹, valamint a magyar templomon a *MUIE / HUNGARY*⁴² szövegek, amelyek a romániai magyarság egészét és Magyarországot marasztalták el. Magyarországot a Romániával is elfogadtatott, határon túli magyarokat támogató státustörvény miatt is támadhatták ebben az időszakban.

Az internetikus viszony kifejeződése a magyar református lelkési hivatalra felkerülő TOȚI UNGURI SUNT TURIȘTI!⁴³ szöveg. A firkálást eltávolították, mivel meglétével, tartalmával nem értettek egyet. A firkálók ezt kihívásként értelmezték, és így válaszként a lefestett felületre a következő szövegeket írták: UNGURII / SUNT TRIȘTI; UNGURII / SUG.⁴⁴ Ugyancsak az adott etnikumot sértő a Brassai Sámuel magyar iskolára kerülő MUIE LA UNGURI⁴⁵ felirat is. Ugyanígy nem véletlenül kerül a hazafias román *iubesc ROMÂNIA*⁴⁶ graffiti az Apáczai Csere János magyar középiskola falára. A szöveg az intézmény képviselte magyarság irányába történő demonstráció, jelzés. A helybéli számára nyilvánvaló a firkáló üzenete. Az iskola kapujára került szöveg tartalmát tekintve már nyíltabb inzultáció a magyar etnikum irányába: SUGEȚI TOȚI PULA / DIN APAȚAI⁴⁷. A firkáló nemzetiségi kilétére utalhat a helytelenül, román karakterrel írt Apáczai (Apațai) iskolánév.

Az etnikumközi kommunikáció, „párbeszéd” valósul meg abban a törekvésben, amely az együtt élő etnikumok helyi szimbólumainak megjelölésére, megbélyegzésére irányul. Ezek az etnikus helyek, amelyeknek éppen az etnicitással felruházott jellegét akarják megsemmisíteni, deflorálni a rivális diskurzus képviselői. Mindkét oldalról hozható erre példa. Magyar oldalról a fentebb részletezett román emlékmű esetét vagy a Școala ardeleană szoborcsoport hátoldalára kerülő FUCK YOU! szöveget sorolnám ide. Legújabbban (2005) a Baba Novac-szobor talapzatán lévő feliratot egészítették ki: „a magyarok által szörnyű kínok között megölt”⁴⁸ hős életrajza alá került a DUPĂ CE A UCIS 2000 DIN EI⁴⁹ / MAGHIARII / A MAGYAROK firkálás. Román oldalról a Mátyás- és Szentháromság-szobor tagekkel,⁵⁰ együttesek nevével stb. való megjelölése,⁵¹ a Farkas utcai református templom BITCH címkéje és a fentebb szintén tárgyalt magyar iskolák firkái tartoznak ide.⁵²

A falfirkálásban tetten érhető etnicitás voltaképpen a két rivális etnikus diskurzus lenyomata. Ugyanaz a térfoglalási-térteremtési szándék fedezhető fel mögötte, ami az említett diskurzusok sajátossága is. A firkálók a graffiti eszközeivel ugyanazt végzik el: megsemmisíteni, illetve kialakítani, megerősíteni igyekeznek etnikus tereket, ahogy azt fent már bemutattuk. Mindezek szinte mágikus eljárásként értelmezhetők: az etnikumok intézményeinek, szimbólumainak megjelölése az adott nemzetiségek irányába történő agresszió, inzultáció. Az etnikus szimbólumok összefirkálása sértés, a szimbolikus térbirtoklás és negligálás gesztusaként is értelmezhető. Ezeknek a gesztusoknak, az etnikumok felé való jelzésnek a megvalósulását tekintve kijelenthetjük, hogy nem egyenlőtlenül oszlanak meg a nemzetiségek között. Az arányokat tekintve több a magyar etnikumot sértő és magyar szimbólumokat megjelölő szöveg, mint a magyarok oldaláról megnyilvánuló nemzetsértés.

A külpolitikai, médián keresztül ismertté váló fontosabb események nyomaival is számolhatunk a kolozsvári graffitik esetében. Azonban az ilyen jellegű szövegek mennyisége elenyészően csekély, a belpolitikai események valószínűleg elvonják a figyelmet a külpolitikai válságoktól. Ilyen eseményekről árulkodnak a Clinton-botrány nyomán kitermelődő szövegek: KLINTON FUCK YOU; LEVINSZKY (sic). A firkálókat a NATO-csatlakozás ügye is foglalkoztatta, egyesek ellenzékiként viszonyultak Románia csatlakozásához: NU LA NATO; JOS NATO; akad olyan ábratext, amelyen egy horogkereszt száraiba van beírva a NATO négy betűje; mások mellette voksoltak: NU MAI INSULTAȚI NATO.⁵³

Ifjúsági graffitik

Ebbe a csoportba azok a falfirkák tartoznak, amelyeket leginkább a fiatal korosztályhoz (pontosabban a serdülőkorhoz) köthetünk. Ezek a szövegek találhatóak a legnagyobb mennyiségben Kolozsváron, azonban nagy részük „gyűjthetetlen”. Alig található olyan felület, ahova ne került volna valamilyen firkálás, megjegyzés, név, karcolás, ábra stb. Ezek a szövegek olyan tartalmakat hordoznak, olyan életérzéseket, világméretet stb. fejeznek ki, amelyek ezt az „átmeneti” társadalmat a leginkább foglalkoztatják. Funkciójuk ezen ifjúság meglétének, preferenciájának a társadalom irányába történő demonstrálása, a korosztály önidentifikációjának elősegítése. Az ifjúsági csoportkultúrán belül a szövegek viszonylatában több érdekeltségi terület különíthető el. Ilyen alegységek a zenei együttesek, sztárok nevei, jelszavak, szexuális (tabu) témák, komemoratív szövegek stb.

Az együttesekről szóló, sztárok neveit megőrkítő falfirkák terjedelmes hányadát teszik ki az ifjúsági szövegeknek. A könnyűzene területéről szinte minden divatos együttes képviselteti magát, amelyek Kolozsvár fiatalságának zenei ízlését kielégítik. A zenei műfajok területén az ifjúságon belül több vízszintes csoportosulás különül el: rockerek, punkok, rap- és technokedvelők, manele-hallgatók stb. Ezek a csoportok egymás zenei ízlését lehurroghatják (MUIE MANELIȘTILOR⁵⁴), a saját zenei stílusukat és életfelfogásukat népszerűsíthetik (BORN TO ROCK, DRINK & FUCK).

Az együttesek, sztárok neveinek megjelenítése a falakon az ifjúság számára olyan mentális teret teremt, amelyben ezek a kedvencek jelenvalóvá válnak. Együttesekkel, sztárokkal rendezik be életterüket, otthonossá teszik a maguk számára. Az ilyen típusú szövegek az iskolák környékén hatványozottabban vannak jelen, mintegy ellensúlyozva az onnan érkező hivatalos kultúrát. A sztároktól a médián keresztül a rajongókhoz eljutott vélemények, mondások szállóigékké válnak, saját életérzésként kerülnek a falakra. Ilyen a Kurt Cobain zenei bálványtól kölcsönzött mondas: PUNK 'S NOT DEAD, ahol az A anarchia jelként (A)szerepel: A a körben.⁵⁵ Az anarchia jel egyébként a punkok szimbóluma. A mindenféle autoritás, rendszer ellen lázadók jelképét az ifjúság is nagy előszeretettel használja. Több szövegben és önállóan is előfordul a kolozsvári firkafelületeken.

Az erotikus témák egy része szerelmi vallomás, áthúzott stilizált szívek nevekkel. Más része a társadalomban tabuként kezelt szexualitás nyersebb, obszcénebb megjelenítése. Gyakoriak a genitáliákat jelentő szavak, nemi aktussal kapcsolatos szövegek, melyeknek tabutörő funkciója nyilvánvaló. A szeméremszétség és polgárpukasztás is vezérli a firkálót, amikor ezeket a szövegeket forgalmas terekre helyezi el. Az egyik leggyakrabban előforduló obszcén kifejezés – mint már láthattuk – a *muié*⁵⁶. Egy szellemes firkáló, kihasználva az alaki hasonlóságot, a román nyelvű *Üdvözlégy Mária...* kezdetű ima egyik sorába foglalta az obszcén firkát. A helyzetkomikummal való játék a kiegészítésben rejlik: BINECUVÎNTATĂ EȘTI ÎNTRE MUIERI.⁵⁷

A szexualitással kapcsolatban található más természetű falfirka is. Ilyen a humoros STOP THE COKALLAR'S INVAZION, vagy az óvszerrel kapcsolatos reklámparódiák: DUREX MAKERS OF CONDOM!, SAFE YOUR LIFE USE CONDOM.

Az okkupáció és véleménynyilvánítás gesztusa mellett nem hagyható figyelmen kívül a saját egzisztencia nyomának hátrahagyására irányuló vágynak a megnyilvánulása, amely a *turizmus rituáléjához*⁵⁸ is hozzátartozik. A *kommemoratív szövegek*⁵⁹ nagyon gyakoriak Kolozsváron is. Egy részük az Itt jártam..., ...a fost aici,⁶⁰... was here formulával kezdődik/végződik. A nyomhagyás olykor parodikus: Napoleon was here / No I wasn't. Ugyanide sorolhatók azok a színes falképek, New York-i típusú graffitik,⁶¹ amelyek a többféle szín használatával a közlés, nyomhagyás szándékán túl más funkciókkal is bírnak. A bonyolultabb technikával kivitelezett, a művészet irányába mutató falképek is egyre inkább megjelennek az utóbbi időben. Ezek már a művészi önkifejezés szándékával készülnek.

Firkálók, motivációk, megoldások. Összegzés

A szövegek osztályozása, a firkálások tartalmának vizsgálata után szükségesnek tartjuk a firkálást a firkálók oldaláról megközelíteni. Az alternatív kommunikációmódot a beszédmódot éltető egyének, csoportok felől is fontos megvizsgálni. Ha félretesszük azokat az – egyébként a szövegek létrejöttét magyarázó és egyszerűen elfogadható – feltételezéseket, melyek szerint a firkálás kitermelődése az időstrukturáláshoz köthető, vagy a csoportközi rivalizálással függ össze, még mindig nyitott marad egy fontos kérdés: miért íródnak ezek a szövegek, mi készíti a firkálókat arra, hogy a kommunikáció ezen publikus formáját válasszák?

A romániai társadalom általános összefüggéseinek, szerkezetének vizsgálata a probléma megvilágításához, a kérdés megválaszolásához vezethetne el. Azaz egy olyan használható hipotézis felállítását tenné lehetővé, amelyet további kutatások bizonyíthatnak. Az egyenlő jogokat, egyéni szólásszabadságot hirdető és megvalósítani igyekvő demokrácia a gyakorlatban illuzórikus, az egyén képtelen hivatalos úton, fórumok előtt élni a véleménynyilvánításával. A sajtószabadság a gyakorlatban nem jelenti azt, hogy bárki közvetlenül beleszólhat a médiába, befolyásolhatja, megváltoztathatja a fennálló társadalmi és politikai rendszert. A média pedig képtelen minden egyes ember véleményének hangot adni.

Az ilyen formában is megnyilvánuló társadalmi egyenlőtlenség az alárendeltség és függőség érzetét váltja ki az aktuális társadalmi-politikai rendszerbe beleszólni nem tudó rétegekben. Az aszimmetrikus viszonyt a hatalmi pozícióból, felülről jövő szabályzat, utasítás, alternatíva is determinálja.

A maguk véleményével közvetlenül élni nem tudók rétegéből kerül ki a firkálók csoportja. Szükséges hangsúlyozni, hogy nem él mindenki ezzel az alternatív kommunikációs móddal sem, következésképpen ez sem tükrözheti a szélesebb társadalom árnyaltabb véleményét. A firkálás a fordított kommunikációt⁶² élteti: az egyéntől a közösség felé érvényesül az „egy üzen sokaknak” beszédmozgás. Így elfogadható az a kijelentés, mely szerint a graffiti a vélemény szabadságának büszkesége.⁶³ Az egyén a firkálás gesztusával közvetlenül a szélesebb nyilvánosság elé viheti preferenciáit, nemtetszését, ízlését, alternatívákat mutathat fel, direkter formában befolyásolhatja a publikumot. Minthogy a magyar és román etnikumot egyaránt érintő problémákról van szó, mindkét etnikum egyaránt él ezzel a közlési lehetőséggel.

A politikai-közéleti jellegű diskurzusok esetében a graffiti jó eszköz arra, hogy a kormányzásba, az ország politikai sorsába beleszólni nem tudó egyén vagy csoport tiltakozásának, véleményének hangot adhasson. A politikai graffiti a hivatalos diskurzusok mentén szerveződik, azoknak a szélesebb rétegeket érintő intézkedéseit, folyamatát reagálja le. A graffiti természeténél fogva a hivatalos, hatalmi diskurzusokkal szemben ellentétes előjelű, ellenzéki beszédmódot éltet. Ezzel magyarázható az a tendencia, hogy a falfirkálás negatív politikai fordulatok, gazdasági és politikai válsághelyzetek idején kristályosodik ki.⁶⁴

Az ifjúsági graffitik kitermelődésének nemcsak a médiában való képviselői elégtelensége az oka, hanem az a tény is, hogy az ifjúság többszörösen hátrányos helyzetbe kényszerül a felnőttek társadalmában. Nemcsak a döntéshelyzetekből vannak a fiatalok életkoruktól fogva kizárva, hanem kisebbségi helyzetbe is kényszerülnek egy olyan társadalomban, ahol ez a korosztály kisebb hányadot képez. Ezeknek a szövegeknek a megléte a firkálók által képviselt korosztály lázadásaként is értelmezhető. Ezt a lázadást a társadalomban rájuk osztott másodlagos, hátrányos szerepük generálja. Mindez megnyilvánul abban a tényben is, hogy ezek a szövegek nagyrészt a tabutémákat feszegetik. Az erotika, szexualitás erőteljes hangoztatása, a tabutörő szándék a lázadás kifejeződése. A firkálás gesztusa számukra egyértelműen és erőteljesen a társadalmi szelep funkcióját tölti be.

Nem marad más hátra, mint megvizsgálni a szövegek sorsát. Mint már mondtuk, mindkét etnikum él a falfirkálás közlési módjaival. A közönség, amely a szövegeket olvassa, dekódolja, akinek környezetében ezek a szövegek léteznek, és ez a kultúra él, ugyanazzal a szövegvilággal szembesül. Azt szeretnénk ezzel hangsúlyozni, hogy a graffitiben való viselkedéshez ugyanazok a feltételek, körülmények adóttak az összes etnikumnak. Mindkét, a román és magyar etnikum problémáiról, aspirációiról szól a falfirka, mindkét etnikumot megszólítja a szöveg.

A kolozsvári graffiti meglepő módon nem erősítette fel a Funar-féle román hatalom által generált nemzetiségi ellentéteket. Természetesen a firkálások beszámolnak lokális eredetű és színezetű etnikumközi konfliktusokról, ám az ilyen típusú szövegek előfordulási aránya mégis csekélyebb, ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy Kolozsváron a román hatalom részéről érkező interetnikus ellentéteket kiváltó hatások gyakoribbak, fokozottabban érvényesülnek, mint Erdély más vegyes nemzetiségű településein. Az interetnikus viszonyokról szóló szövegeknek a többi tartalmi csoportokhoz viszonyított csekély számára az lehet a magyarázat, hogy az ilyen jellegű ellentétek a sajtóban felszínre kerülnek, megoldódnak vagy folyamatosan lerendeződnek. Talán nem megalapozatlan az a feltételezés, hogy ennek a témának nagyobb a publicitása, az ilyen jellegű diskurzusokat nagymértékben felvállalja – és akár túlbeszéli – a média.

JEGYZETEK

1. Balázs Géza: A firkálások kutatása és nyelvi jellemzői Magyarországon. Magyar Nyelvőr, 3. sz. 1987. 330.
2. Szándékosan nem használom a műfaj terminust mint olyan fogalmat, amely a folklorisztikában hallgatólagosan az esztétikai kategóriákra van fenntartva. Véleményem szerint eleve nem lehet esztétikai szempontokkal közelíteni ehhez a szövegtípushoz, amennyiben egy csoportkultúra vizsgálata a cél.
3. Jürgen Habermas: A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása. Bp., 1971.
4. Alfred Schütz terminusa. A mindennapok világa az a világ, amelyben „a természetes beállítódásban tapasztaljuk a természetet, a kultúrát és a társadalmat, állást foglalunk ezek tárgyaival kapcsolatban, azok befolyásolnak bennünket, mi meg hatunk rájuk. Ebben a beállítódásban az életvilág létezését és tartalmainak tipikáját minden további nélkül két-

ségbevonhatatlanul adottnak fogadjuk el.” Idézi Max Preglau: Fenomenológiai szociológia – Alfred Schütz. In: Julius Morel et alii (szerk.): Szociológiaelmélet. Bp., 2000. 87.

5. Walter Grasskamp: A kézírás árulkodó. (Címszavak egy graffiti-esztétikához.) In: Kovács Ákos (szerk.): Budapesti falírkák – A Múcsarnok és az Országos Közművelődési Központ közös kiállítása. Fényes Adolf Terem. Bp., 1986. 94.

6. Richard Lachmann: Graffiti – karrier és ideológia. In: Bíró Judit (szerk.): Deviációk. Bp., 240.

7. Dell Hymes: A beszélés néprajza. In: Pap Mária–Szépe György (szerk.): Társadalom és nyelv. Szociolingvisztikai írások. Bp., 1975

8. Éljen Mihai király!; Éljen a király!; Éljen a király békében és tiszteletben!; A király és a hazza.

9. Kósa András: 2001 Románia: új kormánnyal az új évezredben? Pro Minoritate. Nyár, 2000. 212.

10. Az ellenzék nélküli politika = diktatúra; Koalíciót akarunk nem feszenizmust (a FSN betűszóból).

11. Nem akarunk másik 1946-ot hazugsággal és rablással.

12. Le Iliescuval; Le a kommunizmussal; Kommunista Iliescu.

13. S. Q.-unisták [= ex-kommunisták] állítsátok le a hideg polgárháborút, mert megadjuk magunkat.

14. 7 év hazudozás, korrupció és tolvajlás.

15. Eladom SÜRGŐSEN ILIESCUT

16. Balázs Géza: Beszélő falak. Ötszáz különféle magyar graffiti, 1980–1990. (Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok, 64.) Bp., 1994. 222.

17. Ébresztő ↔; Szavazz a ↔-ra.

18. Szavazz a kapukulcsra.

19. FSN VESZTETTÉL

20. Nem a PDSR-RE. A FDSN 1996-ban felvette a PDSR (Partidul Democrat Social Român, Román Szociáldemokrata Párt) nevet (vö. Kósa: i. m. 209).

21. 3 mandátum.

22. A szójáték a román victorie (győzelem) szó utolsó és az Emil személynév első betűjének összevonásán alapszik.

23. CDR, CDR, Iliescu nincs többé!

24. Forradalmat most; Az igazat, most!

25. A BakKECSKE és a Vaksi a népet öli; CDR = szegénység; CDR = szar.

26. Le Bakkecske Emille!; Le a Bakkecskével!; Le a Keecskével!

27. Le a napfogyatkozással, le a Bakkecskével!

28. Le a CDR-vel!; Le a PNL-vel!; Le a PNTCD-vel!; Le a PNT-pártiakkal! (PNL – Partidul Național Liberal, Nemzeti Liberális Párt; PNTCD – Partidul Național Țărănesc Creștin și Democrat, Kereszténydemokrata Nemzeti Paraszt-párt; PNT – Partidul Național Țărănesc, Nemzeti Parasztpárt).

29. ISĂRESCUT ELNÖKNEK!

30. Aki nem gondolkodik, az Iljicsre vagy Vadimra szavaz.

31. Mi Iliescuval III „Fej.” [a fejezet szóból] / Konklúzió: ne szavazzatok rá.

32. Vadim a kurvák réme.

33. Bármelyikre szavaztok, becsapottak maradtok.

34. Gerilla Apót ELNÖKNEK!; SZAVAZZATOK Gerilla Apóra!

35. C.Z. Codreanu utca.

36. gárda fel, mindent a hazáért.

37. Le Funarral; Szopj, Funar; Szopj, Funar; Ágyó, Ghiță (= a román Gheorghe név becéző alakja); Ágyó Ghiță = Nyugdijazás.

38. Szeretlek, Funar.

39. Románia T jobbra az első.

40. szopás a magyaroknak december 1. alkalmából.

41. szopj, RMDSZ.

42. szopj, Hungary.

43. Minden magyar turista.

44. A magyarok szomorúak; Szopnak a magyarok.

45. Szopás a magyaroknak.

46. Szeretem Romániát.

47. Szopjatok mind faszt az Apáczaiból

48. Részlet a szobor feliratából.

49. MIUTÁN MEGÖLT KÖZÜLÜK 2000-T.

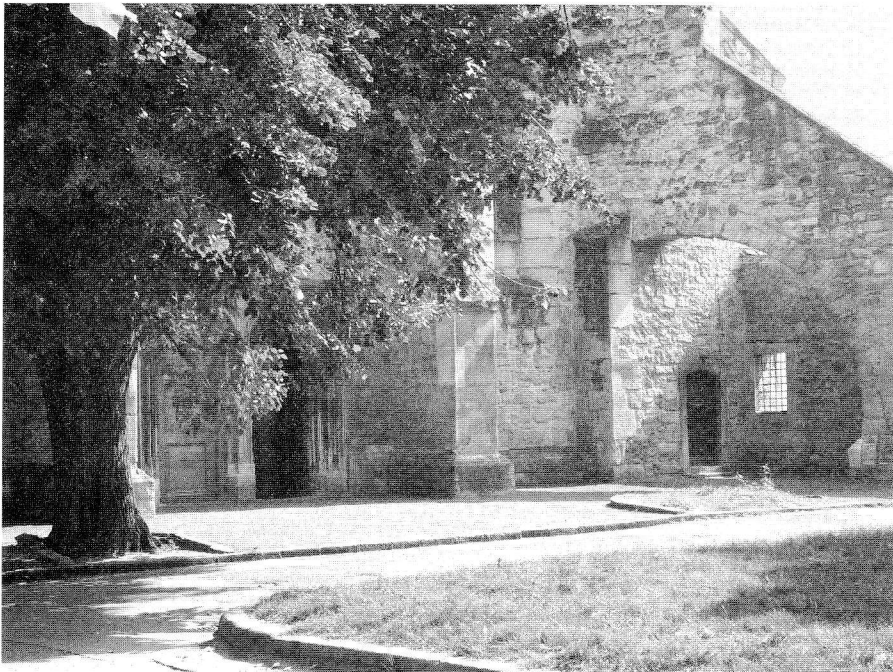
50. Tagnek nevezik a firkáló választott nevének egyéni stílusú „aláírását”. (Kresalek Dávid: A város mint kiállítóterem, avagy a legpublikusabb tárlatokról. A graffiti Magyarországon. Tabula 3 (2). 2000. 325.)

51. Hernádi Miklós a firkálásokat motiváció szerint is csoportosítva deflorációs firkálásnak nevezi a felület ilyen jellegű elcsúfítását (A házfalak kommunikációja. In: Kovács Ákos [szerk.]: Budapesti falírkák – A Múcsarnok és az Országos Közművelődési Központ közös kiállítása. Fényes Adolf Terem. Bp., 1986. 49).

52. Itt jegyezzük meg, hogy a főtéri gödrök betömésére irányuló MindBomb-kezdeményezés is az etnikumközi konfliktusok meglétét mutatta ki: a civil szervezet táblákat helyezett a gödör elé, melyre bárki rárohanta észrevételét, javaslatát, véleményét.

53. Ne a NATOba; Le a Natóval; HAGYJÁTOK BÉKÉN a Natót.

54. szopás a maneleseknek.
55. „Ez a jel a graffitó-kultúrát kvázi-programszerűen hódította meg” (vö. Grasskamp: i. m. 92.).
56. szopj, szopás.
57. Áldott vagy te az asszonyok között.
58. Vö. Grasskamp: i. m. 94.
59. Balázs Géza látogató-felírásoknak, turistafirkálásoknak nevezi (1994. 20).
60. ... volt itt.
61. Vö. Kresalek: i. m. 316–318.
62. Hernádi: i. m. 45.
63. Grasskamp: i. m. 96.
64. Vö. Voigt Vilmos meghatározása: a graffitók „a vártnál inkább nemzetközi jellegűek, különösen politikai válságok idején (pl. 1968 Európában) népszerűek”(Graffiti. In: Világirodalmi Lexikon 3. Bp., 1975. 714.)

YOUTH AND APPLICATIONS

BODÓ BARNA

TINERET ȘI CONCURSURI

NOMADS BY FORCE

TAMÁS PÁL

NOMAZI DE NEVOIE

FROM PERIPHERY TO CENTER

GÁBOR KÁLMÁN

DE LA PERIFERIE ÎN CENTRU

YOUTH AND FUTURE PLANNING

VERES VALÉR

TINERET ȘI
PLANURI DE VIITOR

POEMS

SZALMA RÉKA
BODA EDIT

POEZII

YOUTH, GRAFFITI, POLITICS

JAKAB ALBERT ZSOLT

TINERET, GRAFFITI,
POLITICĂ

TESTAMENTS IN CLUJ
ARCHIVES

KOVÁCS KISS GYÖNGY

TESTAMENTE ÎN ARHIVELE
CLUJULUI

EUROPE OF POSSIBILITIES

BORBÁTH ZSUZSANNA

EUROPA POSIBILITĂȚILOR

COMMUNITAS APPLICATIONS

GYÁRFÁS ZSUZSANNA

COMPETIȚII COMMUNITAS

PENINSULA FESTIVAL
MAROSVÁSÁRHELY

ERCSEI KÁLMÁN
VERES VALÉR

FESTIVALUL PENINSULA
TÂRGU-MUREȘ

TINERET, PROIECTE,
CONCURSURI

YOUTH AND
APPLICATIONS

Ára: 4 lej